

MADARÁSZNÉ KAJDACSY ÁGNES
Egy családkutató kalandozásai a levéltárakban
*Anyakönyvön innen – anyakönyvön túl**

Családtörténeti kutatómunkám egy, a nyugdíjba menetelem utáni rendrakási kísérlettel indult el. Négy évvel ezelőtt elkezdtem megszerezni a sok dobozban, ládában, fiókban lévő fényképet és iratot. Három hónapot szántam erre a munkára, de még nem végeztem. A rendezgetés során egyre több olyan kérdés vetődött fel bennem, amit tisztázni szerettem volna, így azt gondoltam, megpróbálom ezeket a levéltárakban található források alapján megválaszolni. Nyugdíjas mérnökként én abba a korosztályba tartozom, amely még mártogatós tollal, kézzel írt önéletrajzzal kezdte, majd pályafutása vége felé az álláskereső oldalakra angol nyelvű, amerikai stílusú CV-t töltött fel. Így meglehetősen megrázkódtatásként ért, amikor rájöttem, hogy újra meg kell tanulni olvasni! Azonban korosztályom előnye, hogy még láttuk nyomaiban a régi családi élet szokásait és már használhatjuk a digitális technológiák adta lehetőségeket is. A kérdések azóta is sokasodnak, és a levéltári kutatómunka számomra szellemi szabad kalandozássá vált. Ennek a kalandozásnak néhány tapasztalatát szeretném bemutatni, példákkal is szemléltetve.

Szerencsés helyzetben voltam, mivel családom több ágának történetéről volt már írott összeállítás:

- a keszölcési és a kajdacsi Kajdacsy család ágainak történetét a Németországban élő rokonaim kutatták és írták meg, amely azonban nagyrészt a magyar történelem összefoglalása;
- nagybátyám negyven éve írta a dercsikai Eröss valamint a gombai és nagyrévi Nagy családokról szóló krónikát, amely kiegészítésre szorul;
- a Blaschka és Grünschnek családokról dédapám testvére írt naplót, amely élvezetes stílusú korpék Selmecről, és az erdélyi bányák világáról.

Már a kutatásom elején kitűztem a kutatási célokat:

- az ükszülőkhöz beárólag¹ részletes adatbázis összeállítása az anyakönyvi adatokból, a személyes iratok, levelek, dokumentumok digitalizálásával, fotókkal kiegészítve;

* A tanulmány a Magyar Nemzeti Levéltár (a továbbiakban: MNL) Veszprém Megyei Levéltárában 2015. október 22-én „Családtörténeti kutatás az anyakönyveken túl” címmel megrendezett konferencián elhangzott előadás átdolgozott változata. Megköszönöm a levéltárakban dolgozók munkáját és

– a két családi krónika kiegészítése, pontosítása;²

– „Fiókomban életek” sorozat összeállítása egyes családfa ágakról.³

A Czibulya családról mindössze annyit tudtam a munka kezdetekor, hogy közülük János az ükapám volt, gyerk⁴ jegyző, felesége Benkovics Anna. 1899-ben a család nemességet kapott és nevüket Czoborra változtatták.⁵ Megtaláltam egy Kanadában élő unokatestvéremet, akitől megismertem a családi legendát: „A szájhagyomány szerint a család eredeti neve Hagymássy volt. Pár száz évvel ezelőtt belekeveredtek egy összeesküvésbe. Az egyik Hagymássy fiút épp az esküvőjén fogták el, s a menyasszonyával együtt kivégezték. A másik a Felvidékre szökött, ami akkor a teljes eltűnést jelentette. Biztonság okáért még a nevét is módosította, a hagyma tótul cibula, így lett belőle Czibulya”.⁶

Természetesen tisztában voltunk azzal, hogy a több száz éve eltűnni akaró személyt nem valószínű, hogy megtaláljuk, de elég érdekes volt a történet ahhoz, hogy nekilássunk a családfa összeállításának, és együtt dolgozva sikerült feltárunk a család történetét 1712-ig visszavezetve. Milyen megható érzés volt, amikor egy évvel ezelőtt unokatestvérem dédapjának a családjáról írott levele eljutott hozzánk és igazolta a családfa helyességét!

Ebből is látható, hogy munkánkat hatékonyan segíti a rokonokkal, a család más ágaival foglalkozó, illetve a tágabb rokonságba tartozó családokat, vagy az adott települést vizsgáló kutatókkal való kapcsolatfelvétel. Ilyen volt például az Eröss család két, egymást kétszáz éve elvesztett

támogatását. Külön köszönöm Jakab Rékának, a Veszprém Megyei Levéltár főlevéltárosának iránymutatásait előadásom és cikkem elkészítésekor.

¹ Azért az ükszülőket választottam az adatbázis határának, mivel róluk még lehet első kézből származó információt kapni.

² Az Eröss és Nagy családokról kéziratban már összeállítottam egy kiegészítést.

³ Tekintettel a nagyon idős rokonokra, a Benkovics és Czibulya családokról elkészítettem egy összefoglalást.

⁴ Gyerk, Hont megye (ma Szlovákia).

⁵ MNL Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL) Magyar Kancelláriai Levéltár, A 57 (Libri regii) 70. kötet 567., 714–719.

⁶ Dr. Czobor Miklós: Emlékfoszlányok Budajenőről. Anno 1929–1939. Kézirat, családi tulajdon.

ágának találkozója 2013-ban. Nagyon sokat tanultam ezekből a beszélgetésekből és sok elakadáson átjuttattak az adatcserék.⁷

Anyakönyvön innen

Családfám általam részletesebben kutatott ágai nemes családok. A nemesi családoknak azt a rétegét képviselik, amelyek csak pár mondattal szerepelnek az ismert genealógiai munkákban, és általában nem maradt fent a családi levéltárak. Nagy vagyont sem halmoztak fel, viszont adtak egy-egy nevesebb embert, megyei alispánt, főispánt, püspököt, és ők jelentették az ország papjainak, vagy katonáinak, értelmiségének és mesterembereinek derékhatát.

Ahogy időben haladunk visszafelé, az anyakönyvekben egyre kevesebb adatot találunk, majd elérünk az általuk adott lehetőségek határára: egyre kevesebb a válasz, egyre több a feltevés. Egyik neves genealógus szavaival: „Ugyan ez ágból tán Ferencznek fia volt János” – és bizony nem mindig. A genealógiai munkákban – tapasztalatom szerint – egy családnak csak egy vagy néhány főága szerepel. Ha arra gondolunk, hogy egy termékeny családban három-négy generáció alatt milyen népes rokonság alakul ki, kevésbé fogunk meglepődni, ha az 1700-as évek elején-közepén négy Hollósy Ádámmal, vagy az 1800-as évek körül négy dercsikai Eröss Józseffel „futunk össze”, nemegyszer szoros földrajzi közelségben!

Tapasztalatom szerint az általam kutatott nemesi réteg rendkívül mobilis volt. Mivel a gyarapodó generációk egyre nehezebben tudtak megélni a donációs, zálogolt vagy vásárolt birtokok jövedelméből, sokan vármegyei, egyházi állást vállaltak, szakmát tanultak és vállalkozóként költöztek a munkalehetőség után.

Az anyakönyvek kutatása során akkor van könnyebb helyzetünk, ha a kutatott család egy helyen élt több nemzedéken keresztül, hiszen nem kell kisebb-nagyobb területen keresni leszármazottaikat. Ekkor csak az azonos nevek jelentette helyzetet kell valahogy kezelni. Erre egyik lehetséges eszköz a keresztszülők alapján a szülők társadalmi körének meghatározása. A négy éves anyakönyvi kutatás alapján úgy látom, hogy tájanként, koronként más-más keresztkomasági szokások voltak. Ezért mindig meg kell ismerni, hogy az adott korban, helyen milyen szokásokat követtek, és ezek ismeretében tudjuk majd eldönteni, ki melyik családba tartozik. Ha a család gyakran költözött, akkor az azonos, vagy egymással közeli rokonságban álló keresztszülők segítenek bizonyítani, hogy ugyanazokról a szülőkről van szó.

Az alábbi gyakoribb szokásokat láttam a keresztkomaságban:

- nagyjából ugyanakkorra gyermeket váró házaspár;
- két férfi a keresztapa, keresztanyát nem említenek;
- eladósorban lévő leányok;
- egy, vagy két házaspár;
- egy-két férfi és egy-két nő, akik nem házások.

⁷ Itt is megköszönöm mindenkinek a segítséget.

A két utolsó esetet mindig pontosan meg kell különböztetni egymástól, legegyszerűbben úgy, hogy több esetben is ellenőrizzük, a feltételezett párnak született-e gyermeke az adott helyen vagy annak közelében. Ezek az adatok egyben arra is alkalmasak, hogy az anyák, a feleségek nevét vagy vezetéknevét megismerjük (a 18. században ugyanis nagyon sokszor nevük nem, vagy legfeljebb keresztnévként került bejegyzésre). Egyes helyeken a katolikus pap is gyakran volt keresztszülő rangos egyedülálló nővel, vagy vele élő családtagjaival (anyja, lánytestvére). A reformátusoknál a prédikátor, és közeli rokonainak gyermekeinél a környék prédikátorai vállaltak keresztszülőseget.

A szociális kapcsolatok feltárása ahhoz is szükséges, hogy a vizsgált személy társadalmi státuszát megállapítsuk. Egy tapasztalati megfigyelés: minél hosszabb a keresztelezési bejegyzés, annál előkelőbb úrról volt szó. A házasságok többnyire azonos családi vagy foglalkozási körben kötöttek több generáción keresztül. A rokoni kapcsolatok pontos felderítésénél ezek a szokások is segíthetnek eldönteni, hogy azonos vagy különböző családról van-e szó, sőt alkalmasak arra is, hogy egy keresett személyt megtaláljunk.

A Tabajdon 1745-ben született Eröss József őszám anyjának nevét például egyetlen esetben, a szomszéd falu, Vál katolikus anyakönyvében találtam meg keresztszülőként. József szentgáli református iskolamester,⁸ majd Baranyában és Somogyban több helyen prédikátor volt.⁹ Első felesége Halászi Erzsébet, akiről semmit nem tudtam, születésére, házasságkötésükre nem találtam értékelhető adatot.

A somogyjádi református anyakönyvben láttam meg, hogy 1778-ban Nagy Gergely¹⁰ prédikátor gyermekének egyik keresztapja Halászi István, aszalai prédikátor. A prédikátorok névtárában¹¹ megtaláltam a nevét, és az adatok szerint 1756–1768 között Mezőcsokonyán szolgált. Ez már ígéretes információ volt, mivel Eröss József 1785–1800 között ott volt prédikátor. A somogyaszalói református anyakönyvben meg is találtam a prédikátor leányát, Halászi Erzsébetet keresztszülőként a feltételezhető esküvő előtt több alkalommal, majd Eröss Józsefet is keresztapaként. Mivel a házassági anyakönyvből lapok hiányoznak, esküvőjük megtalálására nincs esély. Ugyancsak Somogyaszalón volt Eröss József mezőcsokonyai prédikátorként Halászi István másik leányának esküvőjén tanú, mint már házas ember. Ez, és az a tény, hogy Halászi István korábban mezőcsokonyai prédikátor volt, ahonnan 1768-ban elűzték, számomra elegendő bizonyíték arra, hogy Erzsébet az ő leánya volt. A mezőcsokonyai

⁸ *Hudi József*: Naszályi János önéletírása. *Acta Papensia*, 11 (2011) 3–4. 228.

⁹ *Beck Gergely*: A Belső-somogyi egyházmegye története. I. Kaposvár, 1935. 21.; a Pápai Református Gyűjtemények honlapján (<http://www.papacollege.hu>) a Levéltár fül alatt található a „Lelkészek 1760–1848” adattár.

¹⁰ Nagy Gergely az őszám volt, Eröss Józseffel egy napon írták alá a debreceni kollégium matriculáját. Nagy Gergely 1783–1796 között csökolyi prédikátor volt. Veje Kiss Bálint, aki Csokonai Vitéz Mihály házigazdája a költő somogyi betegeskedése idején. Csokonainak csurgói tanársága alatt az özvegy Nagy Gergelyné adott szállást és kosztot.

¹¹ A dunántúli helv. evang. egyházkerület 1869. évi névtára. (Szerk. Bali Mihály.) Pápa, 1869. 26.

anyakönyv 1794-ben elégett,¹² ezért nem volt felelhető Halácsi Erzsébet keresztelési adata.

Egy érdekes szokásra is rábukkantam, melyet egy erdélyi rokon magyarázott meg, mint ott még nemrég is élő szokást. Rangos családoknál előfordult, hogy bizonyos gyermeknek az addigi *generoso domino* (nemzeti úr) helyett *mendicus* (koldus) keresztzülei voltak. Ez a keresztzüelő választás a fattyúnak tekintett gyermeket és anyját bélyegezte meg a közösség előtt.

A családtörténeti kutató egy idő után vagy meglepedve az anyakönyvek adatai lehetőségekkel, azok adataiból összeállítja a családfát, ritkábban megírja a család történetét, vagy megpróbál további forrásokat keresni adatainak pontosításához, a családtörténet mélyebb megismeréséhez.

Mire is kíváncsi az ember, amikor egy család történetét kutatja? Ugyanarra, amire Juci néni, aki egész nap az ablakban ül, vagy Miss Marple Agatha Christie regényeiben:

KI – KIVEL – MIKOR – HOL – HOGYAN – MIT CSINÁLT?

Ezekre a kérdésekre akkor kapunk jó választ, ha mindig hozzátesszük azt is, hogy: MIÉRT?

A válasz sokszor csak további források felkutatásával adható meg. Általában ez az egyedüli eszköz a 18. századi vagy azelőtti korok kutatásánál, azaz az:

Anyakönyvön túl

A szakirodalmi források (település monográfiák, archontológiák, diáknévsorok, egyháztörténetek, életrajzok, szakmai periodikák, családtörténeti kiadványok, stb.) megismerése szükséges ahhoz, hogy tájékozódjunk az adott korról, településről, szokásokról, jogrendszerről, amelyek ismerete elengedhetetlen ahhoz, hogy a fenti kérdésekre a helyes választ megtaláljuk. Számptalan hivatkozást találunk más cikkekre, amelyeket mindig eredetiben érdemes megkeresnünk, hiszen minden szerzőnek más a szempontrendszere, és nem pontosan ugyanazok a kérdések érdeklik, mint minket. Az eredeti iratok megtalálásához használni lehet a Magyar Nemzeti Levéltár elektronikus nyilvántartó programját, a ScopeArchivot, a levéltárak interneten keresztül is elérhető fondjegyzékeit, a levéltári leltárakat és a különböző szintű kutatótermi segédleteket.

A szakirodalmi forrásoknak leggazdagabb lelőhelye az interneten nemrégiben elindult HUNGARICANA közgyűjteményi portál, ami bőséges lehetőséget nyújt a családok, a települések életének megismerésére.

A nemesi családok kutatásának további levéltári forrásai az országos összeírások (1715, 1720) adatai,¹³ a nemességvizsgálatok (MNL OL - C - 30) és a nemességigazolások (MNL

¹² Emlékkönyv fötiszteletű és méltóságos Antal Gábor dunántúli ev. ref. püspök urnak a Belső-somogyi Ev. Ref. Egyházmegyében 1898 év ápr. 17-től máj. 15-ig tartott egyházlátogatásáról (Összeáll. Nagy Lajos.) Kaposvár, 1899. 451.; MNL Somogy Megyei Levéltára IV.1.i. Nemességi iratok (Nobilitaria) Eröss.

¹³ Mivel ezek az adózó népességet vették számba, bennük csak az adóköteles birtokkal rendelkező, a jobbágytelken gazdálkodó stb. nemesek szerepeltek.

OL - C 57). Ezek a források névre kereshetőek az online levéltári adatbázisokban.

A vármegyékben földbirtokos, és/vagy kihirdetett adománylevéllel rendelkező, nemesi jogállású családok nemességvizsgálati, illetve nemesség igazolási dokumentumai az Acta Nobilitaria alatt lelhetőek fel. Az itt őrzött iratok között lehetnek: adománylevelek másolatai, más vármegyék igazolása a nemesi jogállásról (*testimonialis*), keresztlevelek (elpusztult anyakönyvekből is), házasságlevelek, nemességigazolási eljárásához kötődő kérelmek, leltárak, indoklások, családfák, tanúmeghallgatások, névváltoztatási kérelmek (foglalkozásnév átalakulása családnévvé) és számtalan más irat.

A 18. század végéig a családnévek használata nem volt annyira kötött, mint ma. Gyakran előfordult, hogy a közösségek élete számára fontos foglalkozást űzőket nem a családi nevükön anyakönyvezték, hanem a foglalkozás neve vált családnévvé. A nemesség igazolási eljárásokhoz kapcsolódva a vármegyékben hosszas eljárást kellett lefolytatni ilyen esetekben. Például a Fejér megyében élő nemes Balogh család egyik ágának tagjait Kovács néven anyakönyvezték. A vármegye anyakönyvi adatokat kért be, és tanúkat hallgatott meg a bizonyítás során.¹⁴ Abban az esetben, ha az anyakönyvben a magyar szokásnak megfelelő sorrendben szereplő nevek (például Kovács István) között keresztnév + mesterségnév sorrendben jelenik meg valaki (például István Kovács), akkor nagy eséllyel az illetőt a foglalkozása nevével azonosítják és nem a valódi vezetéknevén szerepel.

A hiteleshelyek levéltárai a családkutatás szempontjából fontos adatok tömegét tartalmazzák a rokoni kapcsolatokra, birtokokra, vagyona, anyagi helyzetre, jogállásra vonatkozóan. Nem egyszer egyedüli forrásai az anyakönyvezést megelőző idők leszármazási rendjének felállítására, vagy a hiányos anyakönyvi adatok kiegészítésére. A zálogügyletek gyakran az atyafiság, sógorság tagjai között kötöttek, érdemes tehát mindig a szerződő partnert is megismerni. A rokonok sokszor egy időben rendezték az ügyeiket, ezért lapozgassunk tovább a hiteleshelyi jegyzőkönyvekben a minket érintő oldalakon túl is! Egy-egy vitás ügyet gyakran akár két emberöltő után is újra felelevenítettek a vitázó családok, ezért mindig érdemes a kutatott évtizedeken kívül a megelőző és utána következő időszakot is szemügyre venni.

További értékes levéltári források:

- egyházlátogatási jegyzőkönyvek, lélekösszeírások;
- egyéb összeírások: nemesi, katonaaállítás, egyes vármegyei feladatok költségeinek felosztása, különböző adók, szőlőbirtoklási listák;
- települési iratok;
- tanúvallomások: összeírások, bizonyítási eljárások, perek során végrehajtott tanúvallatások iratai, amelyek a lakóhelyre, életkora, jogállásra és számtalan, az akkori életre vonatkozó adatot tartalmaznak;
- családok, személyek iratai;
- perek: meghatalmazott esetében őt kell keresni a névmutatóban, a meghatalmazások vagy a vármegyei

¹⁴ MNL Fejér Megyei Levéltára IV.72. Fejér vármegye nemességi iratai. 49. Balogh(III) de Tabajd.

közgyűlési jegyzőkönyvekben, vagy a hiteleshelyi iratokban található.

Az eddigi kutatási tapasztalataimat az alábbi táblázatban foglaltam össze az egyes források adattartalmára vonatkozóan.

	KI	KIVEL	MIKOR	HOL	HOGYAN	MIT CSINÁLT
1715,1720	x		x	x		
MNL OL - C 30, C - 57	x	x	x	x		x
Acta Nobilitaria	x	x	x	x	x	x
Egyházi források	x	x	x	x		
Megyei összeírások	x		x	x		x
Hiteleshelyek	x	x	x	x	x	x
Tanúvallomások	x	x	x	x	x	x
Perek	x	x	x	x	x	x
Családok, személyek	x	x	x	x	x	x

A Kajdacsy család a kutatás tükrében

A fiókomban lapuló, családi iratokat őrző boríték elég vékonyka. Benne van a címeres levél szövegének másolata és hiteles fordítása 1912-ből, egy régi, merített papíron lévő kilenc generációs Kajdacsy családfa más kézírással kiegészítve további három generációval, egy néhány női ágat is tartalmazó családfa és pár irat. Apám, mivel gyermekként veszítette el apját, keveset tudott már a család történetéről, és bátyja kockás füzetben fennmaradt néhány jegyzete is azt mutatja, hogy Nagy Ivánhoz fordultak a múlt megismeréséhez. Még a falon függő finom kidolgozású két portréről sem tudták már pontosan, kik is szerepelnek a képeken.

A Kajdacsyak bővebb családfája, történetének főbb tényei a németországi Kajdacsy család kutatása alapján készült krónikából is ismert volt előttem, amely főként annak az ágnak a személyeire tartalmazott adatokat. Kutatásuk két fő szakaszban zajlott, először a harmincas években, mivel 1933-ban a Németországban ügyészként dolgozó Wilhelm Kajdacsynak igazolni kellett a származását – levelezését megtaláltam több levéltárban.¹⁵ Unokája az 1980-as években folytatta a munkát pusztán érdeklődésből.

A továbbiakban bemutatom, hogy a fenti források felhasználásával milyen adatokat tudtam összegyűjteni a Kajdacsy család történetéről.

Mit is olvashatunk a genealógiai szakirodalomban? Nagy Iván¹⁶ leírja a címet, melynek fő eleme a két nyíllal átszúrt csalmás törökfej. Felsorolja a baranyai alispán Antalt, a tolnai alispán Ferencet, Pált 1715-ből, illetve 1526-ból Kaydachy Györgyöt, aki II. Lajos király erdélyi követe volt a szászoknál. A pótkötetben egy családfát is közöl.

¹⁵ MNL Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára IV.1.e. Kajdacsy; Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Levéltára B/15 Daróczy Zoltán genealógiai gyűjteménye, Kajdacsy.

¹⁶ Nagy Iván: Magyarország családai. Czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal. Pest, 1857–1868. VI. 16. és Pótlékkötet 301.

Lexikoni szócikkből: „Kajdacsy Péter, Rákóczi Ferenc és Bercesényi hú embere, kuruc ezredes és emigráns, szül. Gömör vmegyében 1667., megh. mint emigráns, alkalmasint Rodostóban”.¹⁷

Monográfiából: „Kajdacsy István (kajdacs), orvosdoktor és szemézmester, az országos közegészségi tanács tagja,

Pest-Pilis-Solt vármegyék volt főorvosa, királyi tanácsos, veszprémi származású, [...] meghalt 1873. ápr. 24. Pesten 61. évében”.¹⁸

A Kajdacsy család címeres levele a révkomáromi járási levéltárban található.¹⁹ A nem túl jó állapotú oklevelet 1985-ben a család német ága restauráltatta, valamint egy szakérővel elvégeztették a szöveg rekonstrukcióját a korban szokásos formaszövegnek megfelelően.²⁰

Kutatásaim eredményeként a címereslevélnek hat hiteles másolatát²¹ találtam meg, ezek 1725 és 1796 között készültek. A másolatokban megjelenő hiányjelzések jól mutatják az eredeti irat állapotának romlását. Szerencsés módon az eredeti oklevél szövege teljes mértékben helyreállítható, abban olyan mondat is szerepel, amely értelemszerűen a szöveg-rekonstrukcióban meg sem jelenhetett az alapanyag fizikai hiánya

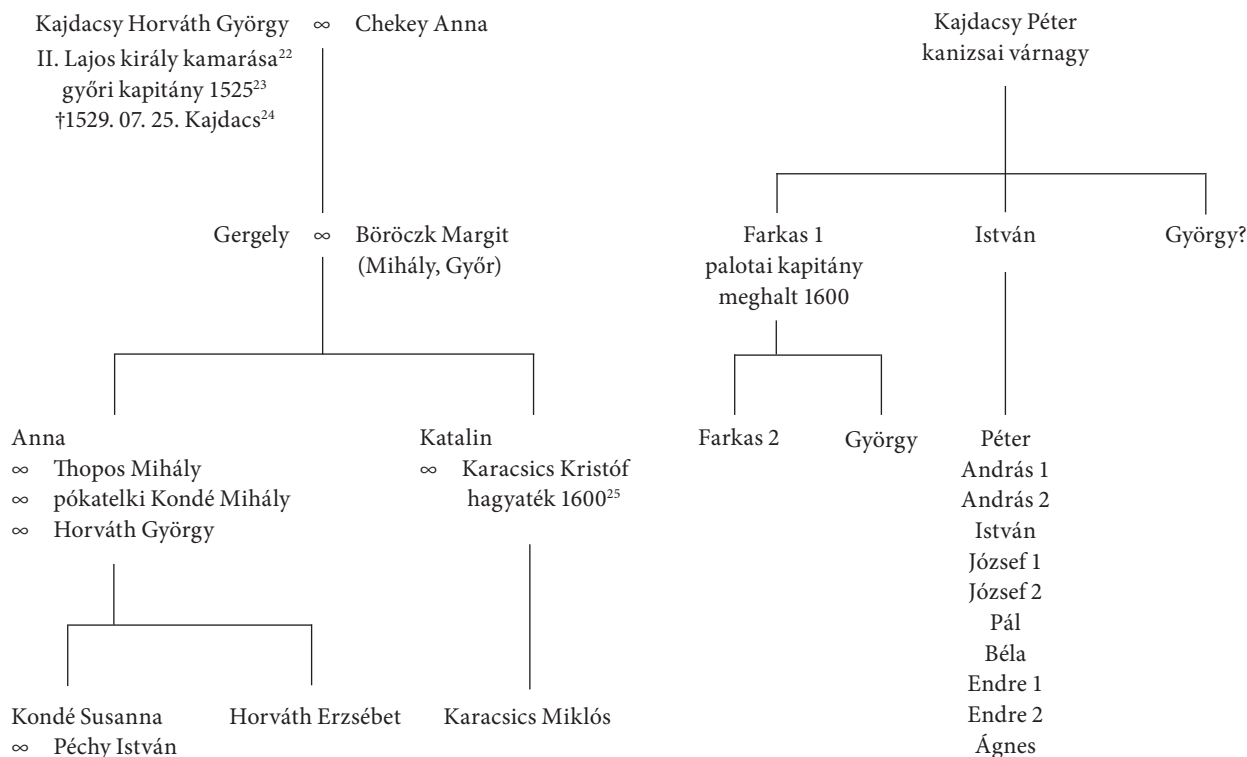
¹⁷ A Pallas nagy lexikona. Bp., 1893–1900. V. 17.

¹⁸ Szinyei József: Magyar írók élete és munkái. Bp., 1897. V. 800.

¹⁹ Ministerstvo Vnútra Slovenskej Republiky – Štátny Archív (továbbiakban MV SR – ŠA) v Nitre pracovisko Archív Komarno, Magistrát mesta Komárno, kiadta II. Ferdinánd 1625. január 26-án Bécsben. (továbbiakban Kajdacsy címereslevél). A levéltár közzlése szerint a fond jelenleg feldolgozás alatt áll, jelzete nem végleges.

²⁰ Veronika Lakatosova: Forrásanyagok a családi iratok kutatásához Komáromi Állami Járási levéltárban. In: Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltárának Évkönyvei 14. (Szerk. Csombor Erzsébet.) Esztergom, 2005. 85.

²¹ MNL Tolna Megyei Levéltára (továbbiakban TML) XIII/14. Perczel család iratai XXVIII. K/I./93.; MNL Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára IV.1.h.1. Eredeti és másolt címereslevelek Nr. 81.; MNL OL - X 4271 (C - 30 Acta Nobilium mikrofilmezett másolata) Nemességvizsgálati iratok 1. Acta comitatuum Pozsony vármegye, Documenta 706. a B1105 mikrofilmen; MV SR – ŠA Nitra, NŽ I, Nobilitaria, fasc. VII, No. 474. Kajdacsy; Győri Egyházmegyei Levéltár II.2. b. A győri káptalan hiteleshelyi (országos) levéltára; Felvallási jegyzőkönyvek (továbbiakban GYEML FVJK) 1771. 107–109. lap (a jegyzőkönyveket a levéltár honlapján –www.gyeleveltar.hu– elérhető „E-Kutatás” szolgáltatáson keresztül a digitalizált levéltári egységekből töltöttem le); MNL Pest Megyei Levéltára XII.1.b. Váci Káptalan Hiteleshelyi Levéltára, Iratok, 54. kötet K-493.

miatt. Kiemelném, mint egyik legfontosabbat, a győri káptalan által készített másolatot, amely a kérelmezők leszármazását is tartalmazza az adományozottaktól kezdve, és amelybe a címerképet is belefestették. A címerképen viszont nem csalmás törökfejek, hanem emberfejek láthatóak, az oklevél szövegének megfelelően. Mikor változott meg a címerkép? Talán a nemességszerző érdemeire való tekintettel? Vajon a korszak behatárolható majd a címerpecsétek lenyomatai alapján?

A címereslevelet II. Ferdinánd Bécsben 1625. január 26-án adta ki és Somorján 1626. május 15-én hirdették ki. Az adományozottak: Kaydochi Péter és felesége Chontffy Ilona, valamint gyermekeik: István, Pál, János, András, Piroska, Orsolya; Péter mostohagyereke Bittó Péter és nagybátyja, Kaydochi György.

²² II. Lajos király számadási könyve 1525.január 12–június16 (Közli Fraknói Vilmos.) *Magyar Történelmi Tár*, 22 (1877) 82., 105., 124., 129., 178., 197., 203., 219.

²³ *Dr. Csizmadia Andor: Győr küzdelme a szabad királyi városi rangért.* (Emlékkönyv Győr szabad és királyi rangra emelésének kétszázadik évfordulója alkalmából.) *Győri Szemle*, 14 (1943.) 9.

²⁴ MNL TML XIV.6. Kammerer Ernő történész hagyatéka. Kajdacsy (továbbiakban Kammerer); Stephanus Brodericus – Epistulae. (Szerk.: Kasza Péter.) Bp., 2012. (Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum, Series Nova XIV.) 247–348.; *Középkori levelek (1541-ig).* (Szerk. Hegedűs Atilla–Papp Lajos.) Bp., 1991. (Régi magyar levéltár 1.) 171–176. Nr.79.; Kajdacsy György Perényi Pétert védelmezve halt meg, amikor Szerecsen János, János király híve csapatával Kajdacsnál megtámadta a koronaórt és embereit.

²⁵ PLE FKL Hiteleshelyi Levéltár Protocollum Authenticum 10. kötet 536–538.

A címereslevél korábbi nemesi jogállást erősít meg, valamint a címer is az ősök által régen használt címer. Az adományt elnyerő Péter Földvárnál tatár fogságba esett, megkínózták. Szabadulása után a vajkai szék szolgabírája lett. A címereslevél – ritkán követett szokás szerint – kiter az ősök tetteinek felsorolására: az adományozott nagypapja Péter, aki kanizsai várnagy volt, apja István, aki Thury Györggyel harcolt és nagybátyja Farkas, aki palotai kapitány volt.

Kajdacs Tolna megyei község, de semmi információ nem volt arról, voltak-e ott birtokai a családnak? A Palota várának jövedelmeiről szóló összeírásban²⁶ találtam meg az első adatot, miszerint 1578-ban Býzýd, a mai Nagydorog melletti Bezzeg-pusztá a nemes Kajdacsy család tagjaié volt.

Az esztergomi és győri káptalan hiteleshelyi irataiban további adatok találhatóak. Kajdacsy Katalin, Karacsics Kristóf özvegye nagyon agilis asszony volt, gondosan utánajárt birtokügyeinek – szerencsémre. Így például 1604-ben Tolna megyei birtokait, melyek a család tulajdonát képezték, halála esetén unokahúgára Kondé Zsuzsannára, mint legközelebbi rokonára hagyja.²⁷ 1634-ben felvállja Tolna megyei dorogi birtokát rokonának, Böröczk Gáspárnak, egyúttal átvállalja idősebb és fiatalabb Kajdacsy Farkas valamint György adósságait.²⁸

Az eddig feldolgozott oklevelekben szereplő birtokok nagy részét be tudtam azonosítani, és főként a Sió közelében

²⁶ Urbáriumok XVI–XVII. század. (Szerk. Maksay Ferenc.) Bp., 1959. (Az Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 7.) 168.

²⁷ Prímási Levéltár Esztergom, Főkáptalani Levéltár (továbbiakban PLE FKL) Hiteleshelyi Levéltár Protocollum Authenticum 11. kötet 32. lap.

²⁸ GYEML FVJK 1634. 78. lap.

feküdtek.²⁹ Az iratokból nemcsak birtoklási, hanem genealógiai adatokat is megismerhetünk. Ezek alapján a család két ágának leszármazása felrajzolható a 16. században.

A két ág közti rokonsági fokot még nem tudtam tisztázni. Mivel idősebb Farkas személye mindkét ág irataiban szerepel, őt kulcsszemélynek tekintettem és utána jártam: mikor – kivel – mit csinált?

Farkas bizonyára korának ismert és elismert embere volt, hiszen Istvánffy egyedül őt említi név szerint a Pápa visszafoglalásánál elesett harcosok közül, továbbá magas rangú

A 17. századtól a család nagy része Pozsony vármegyében, a vajkai nemesi szék községében, Keszölcésen él. Egyik ága a század végén már Moson vármegyében Ebergőcön található. Innen költözik Zsigmond Tolna és Baranya határára, baranyai főszolgabíró lesz, fiai a Nagy Iván által írt alispánok. A család ezen vonala férfiágon a 20. századra kihalt.

Ősöm, András 2 életútját teljesen megismerjük az unokája, Ferenc nemességigazolási eljárása során 1789-ben felvett tanúvallomásokból.³³ A tanú a nemességszerző Péter ükunokája, az Alapon lakó 70 éves nemes Nagy István.

Mikor	Irat helye	Információ
1583	MNL TML Kammerer	Királyi ember Pápán.
1587	MNL TML Kammerer	Podgorai Gáspár birtokba iktatásánál királyi ember (Pincehely, Görbő, Miszla).
1593	MNL OL - E 21 574.köt. 221. lap	Alsószentivánt kéri adományul, mint Palota vicekapitánya.
1596	MNL OL - P 1314 Batthyányi család levéltára No.20719, 20723	Idriz beglerbég levelei Batthyány Ferenchez, Pápa „P. S. [...] Az nagyságod alatt való személyök, úgymint Kajdacs Farkas és Balog Péter az ő hitleveleket ide küldék, úgymint Novay Bálintért. Annak az ő sarca volt készpénz: kétezer forint. Azért úgy hallák, hogy ott tartják miattuk az Novay Bálintot [...]”
1596	MNL OL - P 1314 Batthyányi család levéltára No.1647	Baluan aga levele Farkasnak, Alisa pasa váltságdíj ügyében közbenjárást kér Batthyányi Ferencnél.
1600	Istvánffy ³⁰	A pápai vallon lázadás harcaiban Nádasdy katonájaként megsebesül, jobb könyökét szétlövik és sebébe belehal.
1625	Kajdacsy címereslevél	Egykor Palota várának kapitánya volt.
1634	GYEML FVJK 1634. 78. lap	Kajdacsy Katalin birtokügyei Tolnában, átvállalja az idősebb és ifjabb Farkas adósságait.
é.n. (1640)	MNL OL P - 1314 Batthyányi család levéltára No.22986	Farkas nevű fiának levele Batthyány Ádámmal, melyben apja érdemeiről is ír. Bocskai fejedelemsege idején fiatalabb Farkasnak mindene odaveszett az újvári tűzben.

katonai vezetők levelezésében is szerepel. Halálakor adósságot hagyott hátra, melyet fia még 1634-ben sem tudott rendezni. Ebben szerepet játszhatott az is, hogy ifjabb Farkasnak mindene, vélhetően a jogbiztosító iratai is, elégett.

A 17–18. századi családtörténetet a nemességvizsgálati és igazolási iratokból lehet rekonstruálni. Sok adatot tartalmaznak István ősöm ikertestvérének, a szápári intéző Kajdacsy Ferencnek az ügyiratai az 1780-as évekből. Ezek részben a Nyitrai Területi Állami Levéltárban,³¹ illetve a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában³² találhatóak. Négy generációra vonatkozóan találunk benne adatokat, továbbá olvashatunk benne Sajghó Benedek, a neves szentmártoni (ma Pannonhalma) főapát életéről is.

²⁹ Ma is létező falvak például Úzd, Kajdacs. Apar ma Aparhant része. A mai Némethér része Kér. Besenyőháza: egykori település Sáregres közelében. Kaptáros Kajdacs közelében lévő elpusztult falu. Az egykori Földös most Nagydorog területe. Kormó Madocsa területén fekszik, stb.

³⁰ Istvánffy Miklós magyarok dolgairól írt históriája Tállyai Pál XVII. századi fordításában. (Sajtó alá rend. Benits Péter.) Bp., 2009. III. 345.

³¹ MV SR – ŠA Nitra, NŽ I, Nobilitaria, fasc. VII, No. 474. Kajdacsy.

³² MNL OL - Magyar Kancelláriai levéltár, A 39 - Acta generalia 1790 - No3638.

„Igaz hogy minekutána a kérdésben levő Kajdacsy András, még Keszölczésen laktakor meg házasodván, Földes Jánosnak akkorbéli Mélt[óságos] Gróff Eszterhazy Tarlóson lévő fő tisztjének leányát Catharinát el vitte volna, azután azon Földes Jánosnak már akk[or]béli ipának kormányozásából Keszölczési portióját ott lévő atyafiainak zálogban adta, és maga Vezekényen ugyan Mélt[óságos] Gróff Eszterháznak bizonyos hivatalyában lépvén, vette lakását. Ad tertium: Igaz az is hogy minekutánna Kajdatsi Andrásnak Ipa Földes János meg halálozott volna, azután nem sokára említett Kajdacsy András Mélt[óságos] Gróff Eszterháznak tisztségéből ki lépvén, Komeathi helységben nemes Nitra vármegyében akkorbéli Gróf Forgácstúl pénzire jószágot szerzett a' hová azután állandó lakását helyeztette mind ezeket pedig onnand tudom vallani mivel sok ízben nála létemben nevezett Kajdacsy András éltének folyásáról elől hozakodván önnön maga szájából hallottam mind ezeket.”

András 2 szép kort ért meg, legalább nyolcvan évet. A családi kapcsolatokat ápolta, asszonyfai fiát évente meglátogatta. A tanúvallomásokból azt is megtudjuk, hogy a címereslevélben írt András 1-nek hosszú szakálla volt. A halál Keszölcésen érte,

³³ MV SR – ŠA Nitra, NŽ I, Nobilitaria, fasc. VII, No. 474. Kajdacsy.

és a szentantali³⁴ ferences templomban temették el, halálának éve (1688) pedig a Bittó család történetében³⁵ szerepel.

András 2 fiai közül többen elköltöznek Komjátiból Egerbe, Galgócra. Én az Asszonyfára (Győr megye) költözött István leszármazottja vagyok. Ezt az asszonyfai történetet a családom emlékezete már nem őrizte meg. De hogyan került István oda? Erre is választ kapunk ugyanabban a tanúvallomásban.

„Ezen Kajdacsy Istvánnak pedig Győr vármegyében való költözése onnand történt: hogy Kajdacsy Istvánnak édes atya András Komeátira vévén lakását nagy ösméretségben volt légyen Sajgho nevezetű nagyszombathi lakóssal és azon ösméretségből egymásnak a' gyermekeiket folyvást négy esztendőig adták ki azért hogy Kajdacsy Andrásnak gyermekei deák iskolában járhattanak Nagy Szombathban: Sajgónak hasonlóképpen gyermeke Kajdacsy Andrásnál Komeáthi helységben magyar nyelvet meg tanulhassa: Ezen elől szamlált csere után történt, hogy Sajgó nagy szombathi lakósnak fia Benedek, a' ki ugyan Kajdacsy Andrásnál tserében neveltett Sz[ent] Mártonban Benedictinus szerzetben lepet légyen, megemlékezvén pedig hajdönt Kajdacsy Istvánt Andrásnak fiát Győr vármegyében Sz: Mártonyi volt Convent szabóságra applicálta, üdő jártával pedig minek utannak (tudni illik) nevezett Sajgó Benedek fő apátúrságra lépett volna azon Kajdacsy Istvánt szomszédságban lévő Asszonyfai helységben ki hazasította a' hol mostanság is azon Kajdacsy Istvanynek fia Ferencz lakik, ezt is onnan tudom vallani, hogy mind instans Kajdacsy Ferencznek öreg atyától Andrásról mind annak hitvesetül Földes Katától, mind pedig magától Kajdacsy Istvántól is, a' kivel számtalanszor együtt voltam e' képpen hallottam.”

A tanúvallomásban említett Sajghó Benedek a bencés rend pannonhalmi főapátja, az apátság barokk kori újjáépítője, a rend birtokainak harcos őre. Képe az apátság folyosóján függ. Tizenkét éves gyermekként iskolai kiránduláson álltam a kép alatt, hallgatva az ismertetőt az apátságról, és arra gondoltam, ilyen szép napsütésben miért kell ezt az öregembert nézmem? Ki gondolta, hogy majd éppen ötven év múlva érdeklődéssel vadászom életrajzi adatait, többek között azért, hogy megtudjam, honnan ismerte egymást az aránylag távol élő két édesapa?

A nyomozás során kiderült, hogy Sajghó Ferenc, az Imre néven keresztelt Benedek édesapja, a bencés rend intézője volt – ez már egy közös pont az apák között az azonos foglalkozás miatt. Sajghó Ferenc szolgálatai elismeréseként Deákiban kapott a rendtől egy praediális kúriát.³⁶ Deáki pedig mindössze három km-re fekszik Felsőszelitől, ahol ebben az időben a Kajdacsy nagymama, Földes Jánosné Kondé Éva élt. Ezt a Pozsony vármegyei Nagy család nemességvizsgálati irataiból,³⁷ a tanúk vallomásait elolvastva tudtam meg.

³⁴ Ma Bacsfa része, Szlovákia.

³⁵ *Dr. Bittó Béla: A sárosfalvi- és nadasdi- Bittó- és a vele vérokon báró Bány-család. Turul, 45 (1931) 34.*

³⁶ A pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története (Szerk. Erdélyi László dr) Bp., 1902. IV. 438–439.

³⁷ MNL OL X - 4271 (C - 30 Acta Nobilium mikrofilmezett másolata) Nemességvizsgálati iratok 1. Acta comitatuum Pozsony vármegye, Nagy, a B1105 mikrofilmen.

Az asszonyfai történet feltárásában nagy segítséget nyújtott két, a Szapáryak³⁸ és Győrasszonyfa³⁹ történetével foglalkozó könyv. Ezeknek a segítségével és a levéltári források felhasználásával nagy esélyt látok arra, hogy a 18. századra vonatkozóan a későbbiekben teljesen fel tudjam tárni Asszonyfa nemes családjainak kapcsolatait, rokoni szálaikat, az asszonyfai közbirtokosság kialakulását.

Kutatásomban nagy szerepet szánok a forráskritikának. Mindig arra törekszem, hogy a kialakuló családkép összevágó legyen. Ha az adatokban, információkban ellentmondást látok, azt megpróbálom tisztázni. Fontos, hogy adatainkat mindig több oldalról próbáljuk meg alátámasztani! Ebben nagy segítséget nyújt, ha ugyanannak az ügynek valamilyeni dokumentumát megpróbáljuk megtalálni a különböző levéltárakban, felhasználva adatbázisként az anyakönyvek nagyon részletes feldolgozását. Ezek összevetésével tisztázhatóak a nevek azonosságából, az elírásokból, eltérő névhasználatokból, tévedésekből és tévesztésekből adódó ellentmondások. Ebben az esetben például jól használhatóak az egyes vármegyék közgyűlési jegyzőkönyvei egy-egy bizonyoságlevél kiadásáról, majd a nemesség kihirdetéséről.

Amint utaltam rá, a kutatók célkitűzései eltérőek. A következő táblázatban összefoglalóan bemutatatom azt, hogy mely forrástípusok segítségével, milyen kérdések felvetésével milyen eredményt lehet elérni kutatómunkánk során.

Forrás	Kérdés	Eszköz
Anyakönyvek	Ki-kivel-mikor-hol	Miért
Szociális hálózat	Családfa	Forráskritika
Szakirodalom	Hogyan-mit csinált	
Levéltári források	Családtörténet	

Aktív időszakomban műszaki és jogi területen dolgoztam, ahol az életet törvények irányítják. Eddig nem találkoztam olyan szabályokkal, melyeket a levéltári kutatómunka szokásos helyzetei alapján általános érvényességgel állapítottak meg. Így megpróbáltam tapasztalataimat a levéltári kutatás „törvényeiben” összefoglalni.

- Az anyakönyvből mindig az az egy lap hiányzik, amin a legfontosabb adatot várod!
- A családtörténet szempontjából kiemelt személyekből legalább kettő él azonos néven, korban és közeli helyen!
- Minden megválaszolt kérdés három újat szül!

Munkámat tovább folytatom, tervem a begyűjtött adatok feldolgozásának folytatása, hogy a kitűzött célokat elérjem.

³⁸ *Claude André Donadello–Cseh Géza–Pozsonyi József: A muraszombati, szécsiszigeti és szapári Szapáry család. Debrecen, 2007. (Régi magyar családok története 6.)*

³⁹ *Horváth Béla: Egregius Szapáry tiltja a tápiakat... Győrasszonyfa, 2011. (Győrasszonyfa község a történelem sodrában 1. kötet)*